

Prof. dr hab. Andrzej Wróbel

Recenzja rozprawy doktorskiej
Pana mgra Krzysztofa Śmieszka
„Europejski standard równości a prawo polskie. Aspekt materialny i instytucjonalny”
Warszawa 2015, ss. 304

I. Uwagi ogólne

Recenzowana rozprawa jest obszernym studium prawnym, w którym Autor podejmuje udaną próbę zrekonstruowania europejskiego standardu równości w jego aspekcie materialnoprawnym oraz zdefiniowania deficytów w zakresie jego urzeczywistnienia w polskim porządku prawnym. Oddzielnym zagadnieniem o charakterze ustrojowym jest natomiast problem instytucjonalnego aspektu realizacji europejskiego standardu równości, zarówno na poziomie europejskim, jak i na poziomie instytucji, organów i organizacji krajowych.

Tytuł rozprawy odzwierciedla w pełni merytoryczną treść rozprawy, która odnosi się do relacji między europejskim a polskim prawem równego, a raczej niedyskryminacyjnego, traktowania w obu jej aspektach, a mianowicie instytucjonalnym i materialnoprawnym; sposób jego sformułowania nie budzi żadnych wątpliwości co do celu i założeń rozprawy.

Autor nie wypowiada się co do przyjętej metody badawczej. Ze sposobu formułowania twierdzeń i ich uzasadniania wynika jednoznacznie, że podstawową metodą badawczą jest powszechnie stosowana w tej dziedzinie prawa unijnego metoda dogmatyczna, bowiem Autor na podstawie analizy przepisów prawnych formułuje względnie spójny system pojęciowo-instytucjonalny, służący następnie krytycznej analizie tych przepisów z uwzględnieniem bogatego piśmiennictwa i orzecznictwa sądowego.

Autor analizuje uzasadnienia wyroków sądów europejskich i polskich w sprawach równego traktowania z dużą swobodą, wskazującą na bardzo dobrą znajomość dorobku

orzeczniczego w tym zakresie. Liczne odwołania do poglądów doktryny służą nie tylko rekonstrukcji stanowiska odnośnie do omawianych kwestii, ale także potwierdzeniu trafności własnych, niekiedy krytycznych, poglądów (zob. np. Rozdział II).

Autor trafnie wyróżnia dwie płaszczyzny badania europejskiego standardu równości, a mianowicie płaszczyznę materialno-prawną, na którą składa się nie tylko prawo stanowione, ale także lub przede wszystkim orzecznictwo sądowe oraz doktryna prawa, i płaszczyznę instytucjonalną, którą tworzy system organów, instytucji i organizacji tworzących, stosujących, urzeczywistniających, chroniących i propagujących europejski standard równości. Wysoko oceniam założenie badawcze polegające na kompleksowym ujęciu obu tych płaszczyzn w ich wzajemnych związkach. Wprawdzie są to zagadnienia o odrębnym statusie metodologicznym i ontycznym, to jednak pełna rekonstrukcja rzeczywistego standardu ochronnego w badanej dziedzinie nie wydaje się możliwa bez jednoczesnego i łącznego ujęcia aspektu materialno-prawnego i instytucjonalnego.

Temu założeniu badawczemu przyporządkowana jest struktura rozprawy, która wyraźnie dzieli się na dwie części, pierwszą, którą tworzą Rozdział I *Europejski standard równości* i Rozdział II *Deficyt europejskiego standardu równości w polskim porządku prawnym* oraz część drugą, na którą składają się Rozdział III *Europejski standard równości. Wymiar instytucjonalny* i Rozdział IV *Rozwiązania instytucjonalne europejskiego standardu równości w Polsce*

Biorąc pod rozwagę powyższe należy stwierdzić, iż cechy konstrukcyjne recenzowanej rozprawy oraz zasadnicze elementy jej treści sprawiają, iż rozprawa doktorska Pana magistra Krzysztofa Śmieszka zasługuje w tym zakresie na ocenę pozytywną.

III. Wartość naukowa rozprawy

Recenzowana rozprawa ma w założeniu charakter monograficzny. W sposób całościowy, systematyczny i wyczerpujący poddaje naukowej analizie zagadnienia materialno-prawne i instytucjonalne odnoszące się do europejskiego standardu równości. Niniejsza rozprawa wypełnia tym samym lukę w polskiej literaturze prawniczej, która wprawdzie poświęca wiele uwagi szczegółowym zagadnieniom prawa równego traktowania,

lecz czyni to w zasadzie bez uwzględnienia szerszego kontekstu materialnego i instytucjonalnego. Dotychczasowe opracowania problematyki równości z zakresu prawa unijnego najczęściej bowiem opisują niektóre prawnie istotne aspekty analizowanego w rozprawie zagadnienia prawnego, jak na przykład niedostrzeżone przez Autora prace prof. Maliszewskiej-Nienartowicz poświęcone dyskryminacji pośredniej w prawie UE czy cytowana w rozprawie monografia Prof. Zawidzkiej-Łojek dotycząca zakazu dyskryminacji ze względu na wiek w prawie UE.

Wysoka wartość naukowa recenzowanej rozprawy przejawia się, w co najmniej trzech aspektach, po pierwsze – w rzetelnym opisie europejskiego standardu równego traktowania i jego (ułomnego) urzeczywistniania w polskim porządku prawnym, po drugie – opisie i pokreśleniu znaczenia instytucjonalnych mechanizmów definiowania i implementowania tego standardu na poziomie europejskim i krajowym, po trzecie – udanej próbie wykazania, że między tymi dwoma aspektami ochrony istnieje konieczny związek, zwłaszcza gdy chodzi o wymiar sprawiedliwości i organy powołane do realizowania zadań wyłącznie w obszarze równego traktowania.

Wysoko oceniam krytyczne uwagi i spostrzeżenia dotyczące rzeczywistej, w dużym stopniu niedostatecznej, implementacji europejskiego standardu w prawie polskim, spowodowane głównie niedoskonałością prawa wykonującego prawo europejskie. Autor precyzyjnie definiuje deficyty implementacyjne w poszczególnych dziedzinach prawa polskiego, zastrzegając przy tym, że najbardziej ewidentny jest deficyt instytucjonalny (s. 115).

Przedstawiona w rozprawie i należycie uzasadniona koncepcja, według której europejski standard ochronny w dziedzinie równego traktowania zmierza do własnej maksymalizacji, czemu podporządkowana jest lub powinna być „narracja” instytucjonalna, w tym zwłaszcza zasady i tryb dialogu sędziowskiego, a także inne formy komunikacji instytucjonalnej oraz podstawowe mechanizmy europejskie mające na celu realizację zasad efektywnej ochrony praw osoby w tej dziedzinie, stanowi niewątpliwie wkład Autora do dorobku doktryny prawa europejskiego.

Uzasadnianie twierdzeń dogmatycznych i pozadogmatycznych w prawoznawstwie polega na wskazywaniu argumentów skłaniających do uznania prawdziwości danego zdania.

W związku z tym należy podkreślić, że zasadnicze tezy rozprawy są należycie uzasadnione. Autor w sposób konsekwentny przedstawia wiele argumentów różnej natury nakazujących uznać prawidłowość i poprawność powyższej koncepcji oraz uzasadniających ją poglądów szczegółowszej natury.

Podsumowując pozytywne strony recenzowanej rozprawy należy podkreślić, że jest ona oparta na solidnym i wszechstronnym materiale źródłowym (aktach normatywnych, orzecznictwie i piśmiennictwie), zaś znakomita większość tez i wniosków opartych na rzetelnej jego analizie i solidnym warsztacie naukowym jest niepodważalna, przekonująca i należycie uzasadniona. Wszystko to świadczy dobitnie, że Autor dobrze opanował naukowy warsztat badawczy, potwierdził swe uzdolnienia do twórczej pracy naukowej oraz zdolność samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych z dziedziny prawa europejskiego.

Lektura rozprawy skłania mnie do sformułowania kilku uwag ogólniejszej natury, które w znikomym stopniu wpływają na ogólną pozytywną ocenę recenzowanej rozprawy, ale wydają się ważne dla naukowej dyskusji nad tytułowym zagadnieniem prawnym. Otóż literatura przedmiotu unika definiowania pojęcia „standard” w odniesieniu do praw człowieka. Wprawdzie posługuje się nagminnie tym pojęciem, lecz bez sprecyzowania jego treści, co wydaje się niewłaściwe. Jeżeli bowiem jest mowa o wyższym lub niższym standardzie ochrony, to konieczne jest określenie, co rozumiemy przez standard albo jakie są jego elementy konstytutywne, albowiem tylko w ten sposób jest możliwe dokonywanie porównań lub waloryzowanie standardów. Autor, jak większość przedstawicieli doktryny nie definiuje tego pojęcia, przez co rozważania rozprawy są pozbawione tego ważnego punktu odniesienia.

Następnie, rekonstrukcja standardu ewentualnie standardów europejskiej w dziedzinie równego traktowania, wymagała pogłębionych analiz przepisów przejściowych Karty Praw Podstawowych (art. 51-53), które ustanawiają pewne reguły uzgadniania tych standardów na obu wskazanych w rozprawie poziomach instytucjonalnych i materialnoprawnych.

Autor intuicyjnie zapewne dostrzega pewne napięcie między unijną narracją antydyskryminacyjną a krajową (także Rady Europy) narracją równościową. O ile bowiem w aktach normatywnych UE i orzecznictwie sądów unijnych dominuje ujęcie antydyskryminacyjne, o tyle w konstytucjach krajowych i orzecznictwie trybunałów

konstytucyjnych przeważa ujęcie „równościowe.” Wprawdzie w piśmiennictwie rozważa się relacje między dyskryminacją a (nie-)równością, to jednak dla analizowanego w pracy kontekstu instytucjonalnego relacje te są niezwykle doniosłe, zwłaszcza gdy chodzi o sądy krajowe, którą w ostatecznym rozrachunku przesądzają o rzeczywistym standardzie ochronnym, obowiązującym i przestrzegany w danym państwie członkowskim UE.

IV. Konkluzja

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie przez jej Autora problemu naukowego z zakresu prawa europejskiego, a mianowicie materialnego i instytucjonalnego kontekstu europejskiego standardu równości w prawie polskim.

. Merytoryczna zawartość rozprawy wykazuje ponad wszelką wątpliwość, że Autor posiada ogólną wiedzę teoretyczną w dziedzinie prawa unijnego oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej nad zagadnieniem prawnym stanowiącym przedmiot tej rozprawy. W konkluzji stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana magistra Krzysztofa Śmieszka spełnia wymagania, o których mowa w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595 ze zm.).

Warszawa, dnia 29 stycznia 2016 r.

